

RUCH PIELGRZYMKOWY Z PILSKICH PARAFII DO SANKTUARIUM MATKI BOSKIEJ BOLESNEJ W SKRZATUSZU W 80. LATACH XX W.

Wprowadzenie

Patrząc z perspektywy kilku wieków wstecz, po lata nam współczesne, pielgrzymowanie do sanktuariów maryjnych stało się jedną z charakterystycznych cech polskiej pobożności². Głównym celem pątników była przez stulecia tradycyjnie Jasna Góra, gdzie pielgrzymowano nawet w czasach zaborów czy hitlerowskiej okupacji i stalinowskiego terroru³. Zyskała ona miano narodowego sanktuarium, w którym Polacy „zawsze czuli się wolni”, jak zaznaczył papież Jan Paweł II podczas pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny w 1979 r.⁴ W roku 1982, pomimo mrocznych godzin stanu wojennego, do tej duchowej stolicy Polski z całego kraju udawały się miliony pielgrzymów z okazji jubileuszu 600-lecia obecności obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze⁵.

Piesze pielgrzymki odbywały się także do mniejszych sanktuariów, przyjmując liczne grupy pątników zwłaszcza przy okazji odpustów lub świąt maryjnych. Podobnie było w przypadku sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej w Skrzatuszu, gdzie ruch pielgrzymkowy cieszył się tradycją sięgającą XVII w.⁶ W 1952 r. zostało ono powie-

¹ Ks. dr Jarosław Wąsowicz, kierownik Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej.

² Sz. Jabłoński, *Pielgrzymka*, w: Encyklopedia katolicka, t. 15, Lublin 2011, k. 491-500; R. Jusiak, *Pielgrzymka jako element życia religijnego w Polsce*, „Chrześcijanin w Świecie” 11(1980), z. 7-8, s. 50-66.

³ Więcej na ten temat zob. min.: B. Kumor, *Austriackie władze zaborcze wobec kultu Królowej Polski i pielgrzymek na Jasną Górę*, „Studia Claromontana” 1(1981), s. 77-97; M. Mycielski, *Droga pątnika do sanktuarium jasnogórskiego na przełomie XIX i XX wieku*, „Studia Claromontana” 9(1988), s. 122-135; *Ruch pielgrzymkowy na Jasną Górę 1945-1989. Wybór dokumentów*, red. W. P. Wlazlak, A. Sznajder, Katowice 2009; D. Thiriet, *Marks czy Maryja? Komuniści i Jasna Góra w apogeum stalinizmu (1950-1956)*, Warszawa 2002; J. Żaryn, *Ruch pielgrzymkowy na Jasną Górę (1956-1978)*, w: Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego. t. 4: Dzieje miasta i klasztoru po 1945 roku, red. K. Kersten, Częstochowa 2007, s. 304-309.

⁴ Por. *Homilia Ojca świętego na Mszy Świętej na szczycie Jasnogórskim, Jasna Góra 4 czerwca 1979*, w: Jan Paweł II w Polsce 2-10 VI 1979, 16-23 VI 1983, 8-14 VI 1987, red. A. Wieczorek, Warszawa 1989, s. 70.

⁵ Ks. prof. Zygmunt Zieliński w opracowaniu poświęconym dziejom Kościoła w Polsce podaje, iż w związku z jubileuszem 600-lecia obecności Cudownego Obrazu na Jasnej Górze do tego narodowego sanktuarium w 1982 r. pielgrzymowało ok. 5 milionów pątników. Por. Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003, s. 390.

⁶ Por. A. Baciński, *Pielgrzymkowe miejsca maryjne w diecezji gorzowskiej*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 2(1958), nr 3, s. 168; K. Hagedorn, *Miejsca kultu w parafii Skrzatusz w okresie przedrozbiorowym (do roku 1772)*, „Saeculum Christianum” 4(1997), nr 2, s. 85-104; Tenże, *Powstanie parafii w Skrzatuszu i jej uposażenie*, „Seminare” (1995), t. 11, s. 205-228; J. Nowiński, *Dzieje i kult cudownej*

rzony pod opiekę duszpasterską Towarzystwa Salezjańskiego, które starało się rozbudzić kult maryjny w tym uświęconym miejscu między innymi poprzez pobudzanie ruchu pielgrzymkowego, zwłaszcza w okolicznych dekanatach⁷.

Po II wojnie światowej miejsce to zyskało na znaczeniu od 1972 r., kiedy decyzją Pawła VI utworzona została diecezja koszalińsko-kołobrzeska, zaś Skrzatusz ogłoszony został przez jej nowo mianowanego ordynariusza bpa Ignacego Jeża diecezjalnym sanktuarium maryjnym. Od tej pory ilość pielgrzymek do Skrzatusza wzrosła, szczególnie w związku z odpustem diecezjalnym, który został ustanowiony na pierwszą niedzielę po 15 września⁸.

Kolejne ożywienie ruchu pielgrzymkowego miało miejsce w latach 80. XX w. Złożyło się na to wiele czynników. Na początku tej dekady bp Ignacy Jeż rozpoczął regularne zapraszanie wiernych na diecezjalny odpust poprzez stosowny list odczytywany we wszystkich kościołach diecezji⁹. Ponadto ze Skrzatusza w 1982 r. na pątniczy szlak wyruszyła I Piesza Pielgrzymka Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej na Jasną Górę, gromadząc ponad 2000 pątników¹⁰. W całej diecezji, zwłaszcza od 1985 r., trwały również modlitwy o koronację cudownej figury Matki Boskiej Bolesnej. W ramach przygotowania do tej uroczystości do Skrzatusza pielgrzymowały wszystkie parafie Kościoła diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Sanktuarium dzięki tym wszystkim przedsięwzięciom zyskiwało trwałe miejsce w świadomości wiernych diecezji¹¹.

Ponadto salezianie od 1980 r. przy parafii pw. Świętej Rodziny w Pile ulokowali siedzibę nowej Inspektorii św. Wojciecha, utworzonej dekretem przełożonego generalnego ks. *Egidio Viganò* z 16 grudnia 1979 r. Miasto pod względem kościelnym bardzo zyskało na tym wydarzeniu¹². Piła stała się centrum salezjańskiej animacji na całą północno-zachodnią część Polski, zaś Skrzatusz, w którym pracowali duchowi synowie

figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (w dziesiątą rocznicę koronacji) „Seminare” (1999), t. 15, s. 389-397.

⁷ Więcej na ten temat zob. J. Wąsowicz, *Posługa duszpasterska salezjanów w Skrzatuszu w latach 1952-1972*, „Rocznik Skrzatuski” (2013), t. 1, s. 75-89.

⁸ Por. T. Ceynowa, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń z dziejów Skrzatusza*, „Rocznik Skrzatuski” (2013), t. 1, s. 140.

⁹ Por. I. Jeż, *List pasterski biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego zapraszający diecezjan do Skrzatusza w dniu 20.09.81 r. (z dnia 24.08.1981 r.)*, w: Listy pasterskie oraz komunikaty do kapłanów i wiernych diecezji w latach 1972-1988, red. P. Mielczarek, Szczecin 1989, s. 129-132. Zob. także: T. Ceynowa, *Koronacja figury Matki Boskiej Skrzatuskiej*, „Rocznik Skrzatuski” (2013), t. 1, s. 93; P. Szczepaniuk, *Obraz diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w „Listach Pasterskich” Biskupa Ignacego Jeża w latach 1972-1992*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie” (2001), nr 6, s. 254.

¹⁰ Por. M. G., *Skrzatusz*, „Przewodnik Katolicki” (1984), nr 34, s. 8.

¹¹ O przygotowaniach do koronacji oraz samej uroczystości, obok wcześniej cytowanego artykułu ks. Ceynowy, warto także przeczytać w wydanej drukiem wzruszającym świadectwie ówczesnego kustosa sanktuarium ks. Leszka Kasperowicza. Por. *Skrzatuska Wspomożycielka. Wspomnienia Kustosza Sanktuarium z lat 1987-1992 w Dwudziestolecie Koronacji Cudownej Skrzatuskiej Pani*, Piła 2008.

¹² Na siedzibę nowej inspektorii wybrano Piłę ze względu na dobre położenie topograficzne w stosunku do wszystkich placówek rozrzuconych po północno-zachodniej prowincji salezjańskiej. Miasto to znajdowało się praktycznie w jej centrum. Por. J. Wąsowicz, *Historia salezjańskiej inspektorii pw. św. Wojciecha z siedzibą w Pile (1979-2004)* „Seminare” (2005), t. 22, s. 97-101; Tenże, *Życie religijne w Pile w okresie powojennym*, w: *Zarys dziejów Piły w latach 1945-2000*, red. M. Fijałkowski, Piła 2013, s. 183.

św. Jana Bosko, w naturalny sposób miejscem, gdzie organizowano wiele centralnych uroczystości związanych z duszpasterstwem młodzieży i ważnymi dla Rodziny Salezjańskiej rocznicami. Wśród nich wymienić należy zwłaszcza inspektorialne dziękczynienie w 50. rocznicę kanonizacji św. Jana Bosko, sejmiki młodzieżowe organizowane od sierpnia 1988 r. przez kilka kolejnych lat, czuwania młodzieży salezjańskiej z Ruchu Światło-Życie, zlot młodzieży hipisowskiej z ks. Andrzejem Szpakiem SDB w czerwcu 1988 r.¹³

Z myślą o przybywających do Skrzatusza wydawano pocztówki, obrazki z cudowną figurą Matki Boskiej Bolesnej, foldery z historią tego miejsca czy też śpiewniki, które służyły na pątniczym szlaku¹⁴. W omawianym okresie staraniem kustoszy sanktuarium poszerzano zaplecze logistyczne, które było w dniach największych pielgrzymek udostępniane pątnikom (sanitariaty, zadane wiaty, organizowanie poczęstunku). Salezjanom nie udało się jednak tak w tej dekadzie, jak i w kolejnych latach zrealizować projektu budowy domu pielgrzyma¹⁵.

Pielgrzymki piesze z Piły do Skrzatusza¹⁶

W latach 1980-1982 pielgrzymki piesze do Skrzatusza nie były organizowane odgórnie przez parafie pilskie. Wierni jednak tłumnie uczestniczyli we wrześniowym odpuscie, dostając się do sanktuarium różnymi środkami lokomocji czy też indywidualnie pielgrzymując pieszo. Same uroczystości miały zawsze bogaty program, w który często angażowali się salezjanie z Piły. Potwierdza to chociażby sprawozdanie z diecezjalnego odpustu, jaki odbył się 20 września 1981 r.:

„Już od godz. 9.00 różnymi środkami ze wszystkich stron napływały pielgrzymki: piesze i zorganizowane autokarami z najdalszych zakątków diecezji oraz spoza diecezji, najwięcej z Piły. Największa pielgrzymka, złożona z kilku parafii, została przyprowadzona razem z dętą orkiestrą waleckiej parafii św. Antoniego, przez Ordynariusza ks. bpa Ignacego Jeża, pieszo z Wałcza, powitana przed Skrzatuszem przez kustosza Sanktuarium, ks. proboszcza Stanisława Stachowa. O godz. 11.00 przy połowym ołtarzu ustawionym przed kościołem, w osobie Inspektora ks. Henryka Jancenciuka, Zgromadzenie jako Kustosz Sanktuarium powitało Dostojnego Pielgrzyma

¹³ Por. Z. Lato, *Troska Salezjanów o ośrodki kultu maryjnego w Polsce w latach 1898-1988 „Seminare”* (1998), t. 14, s. 160-162; J. Wąsowicz, *Historia salezjańskiej inspektorii pw. św. Wojciecha...*, s. 118; *Dzieje i kult Cudownej Figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kolobrzeskiej*, „Biuletyn Salezjański Nostra” (1989), nr 300, s. 13-14; H. Pietruczenko, *Pani Ziemi Waleckiej „Zorza”* (1988), nr 38, s. 9.

¹⁴ Zob. *Sanktuarium Maryjne w Skrzatuszu*, opr. S. Jankowski SDB, Rzym 1985; *Z Panią Skrzatuską wędrujemy. Śpiewnik pielgrzymkowy*, red. W. Nowicki, Koszalin 1984; *Skrzatuska Pani. Śpiewnik pielgrzymkowy*, red. L. Kasperowicz, H. Zieniewicz, Skrzatusz 1993.

¹⁵ Por. *Skrzatuska Wspomożycielka. Wspomnienia Kustosza Sanktuarium...*, s. 14.

¹⁶ Fragmenty z materiałów opublikowanych w tej części artykułu znalazły się już w opracowaniu: J. Wąsowicz, *Lokalne konflikty między Kościołem a władzami w latach osiemdziesiątych na przykładzie Piły*, w: *Władze wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Wielkopolsce w latach 1980-1989* (Studia i materiały poznańskiego IPN, t. 16), red. K. Białecki, Poznań 2011, s. 169-192. W niniejszym artykule znacznie je rozszerzono, uzupełniono o nowe opracowania i dokumentację.

ks. Biskupa Ordynariusza, gospodarza Diecezjalnego Odpustu M.B. Bolesnej, który celebrował sumę i wygłosił homilię, liczne duchowieństwo przybyłe z całej diecezji, siostry zakonne i tysięczne tłumy pielgrzymów. W czasie Mszy św. pienia chóralne wykonała *Cecylia* z parafii św. Rodziny z Piły pod dyrekcją ks. Stanisława Skopiaka, Wikariusza Inspektorialnego. Po mszy na placu przed kościołem odbył się koncert pieśni maryjnych wykonanych przez chór *Cecylia*, a w kościele w tym czasie pielgrzymi mieli możliwość zapoznania się z bogatą historią Sanktuarium. Główną uroczystość odpustową zakończyło godzinne nabożeństwo dla chorych przed cudowną figurą Pani Skrzatuskiej oraz pożegnanie pielgrzymek¹⁷.

Pieszne pielgrzymki z Piły do Skrzatusza zainaugurowano w 1983 r. z okazji Jubileuszowego Roku Odkupienia. Ich pomysłodawcą i głównym organizatorem przez całą niemal dekadę lat 80. XX w. był dziekan pilski ks. Stanisław Styrna SDB. Były one propozycją duszpasterską skierowaną nie tylko do wiernych z salezjańskich parafii (pw. NMP Wspomożenia Wiernych¹⁸ i pw. Świętej Rodziny), ale również parafii pw. św. Antoniego oraz innych z całego regionu (Ujście, Trzcianka, Chodzież)¹⁹.

Pierwsze pielgrzymki miały charakter stanowy. 18 marca 1983 r. ks. Styrna wysłał pierwsze pismo do Urzędu Wojewódzkiego i Prezydenta Miasta z prośbą o zezwolenie na zorganizowanie przemarszu kobiet do Skrzatusza i dokument taki otrzymał²⁰. Pielgrzymka wyruszyła więc 17 kwietnia spod kościoła pw. Świętej Rodziny i wzięły w niej udział kobiety z całego miasta. Jej przebieg został zarejestrowany w kronikarskich zapiskach:

„Kobiety niosą krzyż długości 5,5 m. Całą drogę prowadzą pod kierunkiem ks. Zająca modlitwy i śpiewają pieśni. W pielgrzymce idzie 700 kobiet, część dojeżdża do Skrzatusza różnymi środkami lokomocji. (...) Kobiety przeważnie w młodym wieku, sporo dziewcząt pracujących. Bardzo dobra grupa. W Skrzatuszu kazanie głosi ks. Skopiak. Specjalny program o Ojczyźnie prezentują 4 aktorzy z Poznania. (...) Rozwiązanie pielgrzymki przy budującym się kościele Maryi Wspomożycielki Wiernych. Program intensywny od 9.00 do 18.30²¹.

Władze odnotowały zaś antypaństwowe akcenty, jakie, ich zdaniem, miały pojawić się podczas modlitwy wiernych na mszy odprawionej dla uczestniczek pielgrzymki²². Podobny przebieg miała pielgrzymka mężczyzn i męskiej młodzieży pracującej, która odbyła się 25 kwietnia. Pątnicy również ponieśli do Skrzatusza krzyż ozdobiony biało-czerwonymi flagami. Już następnego dnia, 26 kwietnia, na plebanii parafii pw.

¹⁷ Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej (dalej: ASIP), t. Skrzatusz, akta bez sygn., S. Kiełsiński, Odpust Pani Skrzatuskiej, Niedziela 20 września 1981 r., mps., s. 3.

¹⁸ Parafia na Osiedlu Górnym pw. NMP Wspomożycielki Wiernych została erygowana 26 października 1982 r. i powierzona pod tymczasową opiekę duszpasterską salezjanom. Por. *Dekret erekcji parafii przy kościele pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych w Pile*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 26(1982), nr 12, s. 280-281.

¹⁹ Archiwum Parafii Świętej Rodziny w Pile (dalej: APSR), Kronika parafii i domu salezjańskiego pw. św. Rodziny w Pile 11 VII 1979 – 20 I 1985 r., akta bez sygn., zapis z dn. 6 VI 1986 r.

²⁰ Tamże, zapis z dn. 18 III 1983 r.

²¹ Tamże, zapis z dn. 17 IV 1983 r.

²² Archiwum Państwowe w Poznaniu oddział w Pile (dalej: APP o. P), KW PZPR, sygn. 346/360, Teleks KW PZPR w Pile do Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie, Piła 19 IV 1983 r., k. 96.

Świętej Rodziny pojawił się dyrektor Urzędu ds. Wyznań, który oskarżył ks. Styrnę o szereg nieprawidłowości, jakie miały pojawić się zarówno na trasie, jak i podczas Mszy św. w sanktuarium skrzatuskim²³.

Niewątpliwy sukces duszpasterski, jakim okazały się obie pielgrzymki, zaniepokoiły władze do tego stopnia, że prośba ks. Styrny o zezwolenie na zorganizowanie kolejnej w dniu 18 września na diecezjalny odpust w Skrzatuszu została odrzucona. W uzasadnieniu decyzji podano rzekomo złą organizację zabezpieczenia przemarszu w kwietniu oraz naruszanie przez niektórych pielgrzymów „ładu i spokoju publicznego”²⁴. Proboszcz parafii pw. Świętej Rodziny natychmiast odwołał się od tej decyzji do prezydenta miasta oraz Urzędu ds. Wyznań. Odpowiednią notę przesłał także do Sekretariatu Episkopatu Polski. Samą zaś odmowę na przemarsz wiernych do Skrzatusza uznał jako represje Służby Bezpieczeństwa (dalej: SB) za odprawienie Mszy św. w intencji Ojczyzny w trzecią rocznicę podpisania porozumień społecznych 31 sierpnia 1983 r.²⁵ We wspomnianym piśmie do władz ks. Stanisław Styrna ustosunkował się do postawionych mu zarzutów:

„Podane uzasadnienie jest typowo naciągane, biurokratyczne i nieprawdziwe. Wystarczy poruszyć niektóre elementy uzasadnienia: (...) Nie może być prawdą, że zorganizowane dotąd pielgrzymki nie zachowały przepisów Kodeksu Drogowego, gdyż służby zabezpieczenia drogowego nie złożyły dotychczas nigdy zażalenia czy skargi do osoby odpowiedzialnej.

Przypisywanie ludziom wierzącym, uczestnikom pielgrzymek, naruszenia spokoju i ładu publicznego, jest nieprawdziwe i krzywdzące. Rzucanie takiego oskarżenia może mieć tylko jeden cel – uniemożliwienie społeczności ludzi wierzących wyrażania swych przekonań, modlitw i praktyk religijnych w formie społecznej i publicznej. Należy dodać, że miało już miejsce nachodzenie ludzi, zastraszanie z tytułu udziału w uroczystościach religijnych.

Decyzja jest może biurokratycznie poprawna, ale społecznie niesprawiedliwa. M.in. wydanie jej na 5 dni przed terminem pielgrzymki, gdy nie można się skontaktować z szeroką społecznością parafialną – gdyż jest to możliwe tylko w niedzielę, jest po prostu nieuczciwe. Dlatego wnoszę o natychmiastowe – gdyż czas jest bardzo krótki – cofnięcie wydanej decyzji i wyrażenie zgody na odbycie pielgrzymki w dniu 18 września 1983r.”²⁶

Odwołanie okazało się nieskuteczne i władze podtrzymały swoją decyzję. Niemożliwe okazało się także odwołanie pielgrzymki ogłaszanej od dłuższego już czasu wiernym. 18 września o godz. 7.00 ks. Styrna odprawił na placu przed kościołem parafialnym krótkie nabożeństwo, na którym poinformował pielgrzymów o braku zezwolenia

²³ APSR, Kronika parafii i domu salezjańskiego pw. św. Rodziny w Pile 11 VII 1979 – 20 I 1985 r., akta bez sygn., zapis z dn. 25 IV 1983 r.; tamże, zapis z dn. 26 IV 1983 r.

²⁴ ASIP, t. Parafia św. Rodziny, akta bez sygn., Decyzja Urzędu Miejskiego Wydziału Spraw Społeczno-Administracyjnych, Piła 12 IX 1983 r.

²⁵ APSR, Kronika parafii i domu salezjańskiego pw. św. Rodziny w Pile 11 VII 1979 – 20 I 1985 r., akta bez sygn., zapis z dn. 13 IX 1983 r.

²⁶ ASIP, t. Parafia św. Rodziny, akta bez sygn., Pismo ks. Stanisława Styrny do Wojewody Piłskiego za pośrednictwem Prezydenta Miasta Piły, Piła 13 IX 1983 r.

na przemarsz do Skrzatusza w zorganizowanej grupie. Polecił zatem wiernym udanie się w stronę sanktuarium małymi grupami, które w obrębie miasta poruszać się miały chodnikami. Następnie pątnicy skręcili na drogę na Zawadę, skąd szlakiem turystycznym przez las dotarli na miejsce. Przez cały czas pielgrzymi w małych grupach odmawiali różaniec i śpiewali religijne pieśni.

Konsolidacja grupy nastąpiła dopiero przed plebanią w Skrzatuszu. Płanie uformowali tam pielgrzymkowy szyk, na czele którego pojawił się krzyż i tak wmaszerowali na plac przed ołtarzem odpustowym ulokowanym przy sanktuarium maryjnym. Po zakończonych uroczystościach odpustowych, w których łącznie wzięło udział ok. 15 tys. wiernych, pątnicy z Piły jeszcze raz zebrali się przed sanktuarium na wspólnej modlitwie i śpiewie religijnych pieśni, po czym powrócili lasem do domów. W tej „nielegalnej” pielgrzymce wzięło udział ponad 700 osób²⁷.

Kolejna pielgrzymka do Skrzatusza wyglądała podobnie. Odbyła się mimo braku zezwolenia władz 29 kwietnia 1984 r. i miała charakter dziękczynny za łaski Roku Świętego. Wzięło w niej udział ok. 1500 wiernych z całego miasta. Znaczną część z nich stanowiła młodzież, która w tymże roku przystąpiła do bierzmowania. Również i tym razem na szlak pątnicy wyruszyli po krótkim nabożeństwie Słowa Bożego odprawionym przy krzyżu misyjnym przy kościele parafii pw. Świętej Rodziny, udając się w stronę sanktuarium całymi rodzinami, zaprzyjaźnionymi grupami i indywidualnie, realizując prywatnie pielgrzymkowy program modlitewny. Większość pielgrzymów niosła przez całą drogę w rękach krzyże. Do sanktuarium pilscy wierni weszli w zorganizowanej na placu kościelnym grupie²⁸.

W niedzielę 6 maja we wszystkich kościołach Piły odczytano oświadczenie dziekana pilskiego wyrażające ubolewanie i zarazem protest przeciwko zakazowi zorganizowania pieszej pielgrzymki do sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej. W kolejnych dniach w mieście pojawiły się plotki, że ks. Styrna za zorganizowanie przemarszu do Skrzatusza bez zezwolenia ma być usunięty z Piły i że jest aresztowany. Tymczasem 9 maja proboszcz parafii pw. Świętej Rodziny złożył w Urzędzie Miejskim w Pile kolejne podanie o zezwolenie na pieszą pielgrzymkę do Skrzatusza, tym razem z okazji inspektorialnego dziękczynienia salezjanów za w 50. rocznicę kanonizacji założyciela zgromadzenia, św. Jana Bosko, którą przewidziano na 10 czerwca. Natomiast 13 maja dziekan pilski skierował pisma w sprawie uniemożliwiania mu przez władze organizacji pielgrzymek do Sekretarza Episkopatu Polski abpa Bronisława Dembowskiego, biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Ignacego Jeża i gorzowskiego Wilhelma Pluty²⁹.

²⁷ APSR, Kronika parafii i domu salezjańskiego pw. św. Rodziny w Pile 11 VII 1979 – 20 I 1985 r., akta bez sygn., zapis z dn. 18 IX 1983 r.

²⁸ *Pielgrzymka dziękczynna Piła-Skrzatusz 29 IV 1984 r.*, „Kronika Inspektorii Świętego Wojciecha” (1984), nr 5, s. 29-31.

²⁹ APSR, Kronika parafii i domu salezjańskiego pw. św. Rodziny w Pile 11 VII 1979 – 20 I 1985 r., akta bez sygn., zapis z dn. 29 IV 1984 r.; tamże, zapis z dn. 6 V 1984 r.; tamże, zapis z dn. 9 V 1984 r.; tamże, zapis z dn. 13 V 1984 r.

Wkrótce władze przystąpiły do kolejnego ataku na ks. Styrnę. Wprawdzie otrzymał on zgodę na zorganizowanie pielgrzymki w związku z salezjańskim jubileuszem³⁰, ale jednocześnie wezwano go do stawienia się przed Kolegium ds. Wykroczeń za pielgrzymkę z 29 kwietnia, która do Skrzatusza wyruszyła bez zezwolenia³¹. Pierwsza rozprawa odbyła się w Urzędzie Miasta w Pile 13 czerwca o godz. 14.40. Zgromadzili się na niej liczni parafianie. Kolejna miała miejsce 10 lipca. Ostatecznie ks. Stanisława Styrnę SDB objęła amnestia z dnia 21 lipca i 31 sierpnia, otrzymał on pismo o umorzeniu postępowania przed Kolegium ds. Wykroczeń³².

W maju 1985 r. wprowadzono nowe przepisy dotyczące pielgrzymek oraz procesji w Uroczystość Bożego Ciała. Były one bardzo uciążliwe. W *Kronice Parafii św. Rodziny* odnajdujemy zapis pokazujący, ile zabiegów wymagało ich prawne zorganizowanie:

„Ksiądz proboszcz składa podania do Zarządu Rejonu Dróg w Wałczu, do WUSW, czyli milicji, do Urzędu Miejskiego, do Naczelnika Gminy w Szydłowie, następnie trzeba będzie złożyć wnioski do Wydziału Komunikacji Urzędu Wojewódzkiego, do Wydziału ds. Wyznań i do Wydziału Społeczno Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego. Makabra. Rodzi się pokusa, aby wcale nie prosić o zezwolenie”³³.

Kolejna pielgrzymka przebiegła bez większych zakłóceń i odbyła się 27 kwietnia 1986 r. Wzięło w niej udział ok. 1000 osób, z którymi pielgrzymowali: ks. Stanisław Styrna SDB, ks. Roman Rzepecki SDB, o. Roman Złotkowski OFM Cap oraz dk. Waldemar Grzelec SDB. Po skończonych uroczystościach w drogę powrotną ze Skrzatusza do Piły udało się pieszo ok. 600 osób. Warto w tym miejscu wspomnieć, że do sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej dotarła także pielgrzymka rowerowa ministrantów z parafii pw. Świętej Rodziny. Kroniki odnotowały również 150 osobową grupę pątników z Trzcianki, która w obie strony wędrowała pieszo. „Sanktuarium Skrzatuskie staje się coraz żywsze, a w pielgrzymkach bierze udział coraz więcej osób” – czytamy w zapiskach dziekana pilskiego³⁴.

Natomiast 15 czerwca 1986 r. piesza pielgrzymka do Skrzatusza odbyła się w ramach dziękczynienia za 40-lecie parafii pw. Świętej Rodziny i pracujących w niej salezjanów. Przybrała ona charakter inspektorialnego święta. Oprócz wiernych z Piły przybyły dwa autokary wiernych z innych placówek salezjańskich oraz autokar kleryków

³⁰ 10 czerwca w pielgrzymce jubileuszowej wzięli udział wierni z dwóch pilskich parafii animowanych przez salezjanów: pw. Świętej Rodziny i NMP Wspomożycielki Wiernych. Por. *Inspektorialna uroczystość wdzięczności Prowincji św. Wojciecha z okazji 50-lecia kanonizacji św. Jana Bosko – Skrzatusz 9-10 VI 1984 r.*, „Kronika Inspektorii Świętego Wojciecha” (1984), nr 6, s. 53-54.

³¹ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu (dalej: AIPN Po), Rejestr Spraw o wykroczenia – WUSW w Pile, sygn. 080/69/4, Rok 1984, poz. 10: Styrna Stanisław, k. 6.

³² APSR, Kronika parafii i domu salezjańskiego pw. św. Rodziny w Pile 11 VII 1979 – 20 I 1985 r., akta bez sygn., zapis z dn. 2 VI 1984 r.; tamże, zapis z dn. 8 VI 1984 r.; tamże, zapis z dn. 13 VI 1984 r.; tamże, zapis z dn. 31 VIII 1984 r.

³³ Tamże, Kronika parafii św. Rodziny w Pile 21 I 1985 – 16 I 1989 r., akta bez sygn., zapis z dn. 20 V 1985 r.

³⁴ Tamże, zapis z dn. 27 IV 1986 r.

z seminarium w Łądzie i nowicjusze ze Swobnicy. Mszy świętej dla pielgrzymów przewodniczył wówczas bp Ignacy Jeż³⁵.

Po wakacjach 1986 r. proboszcz nie otrzymał odpowiedzi od odpowiednich władz na prośbę o możliwość zorganizowania pieszej pielgrzymki na coroczny odpust diecezjalny, który przypadł na 21 września³⁶. Pomimo tego pątnicy wyruszyli na szlak spod kościoła parafii pw. Świętej Rodziny. Tym razem kolumna pielgrzymkowa składała się z dwóch zwartych grup liczących łącznie ok. 1500 osób. Pierwszą tworzyli wierni z Piły i okolicy, drugą młodzież oazowa z całej inspektorii, która przy okazji odpustu skrzatuskiego przeżywała wspólnotowy *Dzień Jedności*. Wzięło w nich udział trzech biskupów z Koszalina i ok. 20 tys. wiernych. Msze św. ubogacał śpiewem chór z pilskiej parafii pw. Świętej Rodziny³⁷.

W roku 1987 w związku z pielgrzymką, która miała wyruszyć do Skrzatusza 26 kwietnia, przez dwa dni ks. Stanisława Styrnę SDB nachodzili funkcjonariusze SB, ostrzegając przed pojawieniem się na niej „manifestacji politycznych”. I tym razem pielgrzymka, pomimo zewnętrznych przeciwności i prób zastraszania organizatorów, zakończyła się pełnym sukcesem. Na pątniczy szlak wyruszyło ponad 1000 wiernych, którzy modlili się o błogosławieństwo dla III pielgrzymki Ojca świętego do Polski. Zarówno na pielgrzymkowym szlaku, jak i podczas Eucharystii konferencje i homilia dotyczyły tematyki Miłosierdzia Bożego. Wygłosił je ks. inspektor Stanisław Skopiak SDB, który również przewodniczył Mszy św.³⁸ Jak zanotował ksiądz proboszcz, na pielgrzymce „było spokojnie, jedynymi ludźmi o motywach pozareligijnych byli na pewno funkcjonariusze i kolaboranci oraz donosiciele WUSW”³⁹.

Kolejna piesza pielgrzymka z Piły do Skrzatusza odbyła się tuż po Bożym Ciele, w niedzielę 21 czerwca 1987 r. Miała ona wymiar dziękczynienia za papieską pielgrzymkę do Ojczyzny. Wzięła w niej głównie udział młodzież przygotowująca się do bierzmowania oraz dzieci komunijne z rodzicami, razem ok. 1000 osób⁴⁰.

Pielgrzymka 20 września na odpust diecezjalny ponownie związana była ze zjazdem młodzieży oazowej z całej inspektorii na tzw. *Dzień Jedności*. 19 września w Pile zjawili się ok. 700 młodych ludzi ze wspólnot Ruchu Światło-Życie, którzy po nocnym czuwaniu wzięli udział w pieszej pielgrzymce wraz z wiernymi pilskich parafii. Razem na pątniczy szlak wyruszyło ok. 1800 osób. Pielgrzymowano w trudnych pogodowych warunkach. Przez całą drogę padał deszcz, zepsuło się także nagłośnienie. Po zakończeniu uroczystości odpustowych w Skrzatuszu do Piły wracało piechotą zaledwie 150 osób. Pomimo niesprzyjającej aury w sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej,

³⁵ Tamże, zapis z dn. 15 VI 1986 r.

³⁶ Tamże, zapis z dn. 20 IX 1986 r.

³⁷ Tamże, zapis z dn. 21 IX 1986 r.

³⁸ III pielgrzymka Ojca św. Jana Pawła II do Polski odbyła się w dniach 8-14 czerwca 1987 r. pod hasłem „Do końca nas umiłował”. Papież odwiedził wówczas: Warszawę, Lublin, Tarnów, Kraków, Szczecin, Gdynię, Gdańsk, Częstochowę i Łódź. Najważniejszą częścią pielgrzymki był Kongres Eucharystyczny, któremu Jan Paweł II przewodniczył.

³⁹ APSR, Kronika parafii św. Rodziny w Pile 21 I 1985 – 16 I 1989 r., akta bez sygn., zapis z dn. 26 IV 1987 r.

⁴⁰ Tamże, zapis z dn. 21 VI 1987 r.

według zapisów kronikarza parafii pw. Świętej Rodziny, pojawiła się rekordowa liczba osób⁴¹.

Rok 1988 stał pod znakiem przygotowania do uroczystości koronacji cudownej figury Matki Boskiej Skrzatuskiej. W pielgrzymce kwietniowej wzięło tym razem udział nieco ponad 500 osób, głównie młodzieży. Być może mniejsza niż zazwyczaj frekwencja była spowodowana faktem, że dzień wcześniej, w sobotę 23 kwietnia, odbyła się autokarowa pielgrzymka dekanalna do sanktuarium Matki Bożej w Rokitnie, w ramach przygotowania diecezji gorzowskiej do aktu koronacji tamtejszego cudownego obrazu⁴². Ponadto w dniu pielgrzymki skrzatuskiej panowało przenikliwe zimno, które zapewne odstraszyło część pątników. Młodzież pielgrzymowała w tym dniu w intencji powołań⁴³.

Natomiast w czerwcu tradycyjna pielgrzymka nie odbyła się. W kronice parafii pw. Świętej Rodziny znajdujemy następującą informację na ten temat:

„Nie urządzamy tradycyjnej pieszej pielgrzymki do Skrzatusza ze względu na wybory do rad narodowych. W Skrzatuszu odbywa się natomiast «Spotkanie w Domu Matki». Każdy przybywa, jak może – pieszo, grupami, rowerami, samochodami. Zebrało się niespodziewanie dużo ludzi, zwłaszcza młodzieży. O [godz.] 12.30 [odbyła się] Msza św., następnie modlitwy wstawiennicze z podawaniem intencji przez dzieci i młodzież, wreszcie spotkanie modlitewne. Całość zakończona o 16.00 i następnie powrót. Pieszo wraca grupa dzieci i grupa dorosłych, przeważnie z Odnowy”⁴⁴.

W czerwcu tegoż roku pracę w parafii zakończył ks. Stanisław Styrna SDB, dziekan pilski, który od początku lat 80. tych XX w. włożył wiele wysiłku w rozwój ruchu pielgrzymkowego do Skrzatusza oraz w utworzenie pilskiej grupy w pieszej pielgrzymce od Matki Boskiej Bolesnej na Jasną Górę. Dodać należy, iż sam wiernie w tych latach kroczył do obu sanktuariów, zachęcając osobistym świadectwem innych do przeżycia rekolekcji w drodze⁴⁵. Nowym proboszczem parafii pw. Świętej Rodziny został mianowany ks. Władysław Kołyszko SDB.

⁴¹ Tamże, zapis z dn. 20 IX 1987 r.

⁴² Piła należała wówczas do diecezji gorzowskiej. Jan Paweł II bullą *Totus Tuus Poloniae Populus* z 25 marca 1992 r. dokonał nowego podziału diecezji w Polsce. Okręg pilski z Piłą, Trzcianką i Krzyżem Wielkopolskim został wówczas włączony do diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, która jako diecezja sufragalna została przydzielona do nowo powstałej metropolii szczecińsko-kamieńskiej. Por. *Dekret o ustanowieniu i określeniu granic nowych Diecezji i Prowincji Kościelnych w Polsce oraz przynależności Metropolitalnej poszczególnych diecezji*, „Słowo Powszechne” (1992), 31 marca, s. 3-4; L. Bończa-Bystrzycki, *Historia diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (1972-2005)* „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie” (2005), nr 10, s. 30.

⁴³ Tamże, zapis z dn. 24 IV 1988 r.

⁴⁴ Tamże, zapis z dn. 19 VI 1988 r.

⁴⁵ Warto nadmienić, iż ks. Stanisław Styrna SDB był w latach 1980-1988 nieformalnym kapelanem pilskiej „Solidarności”, twórcą miejscowego Klubu Inteligencji Katolickiej, organizatorem Tygodni Kultury Chrześcijańskiej, Tygodni Społecznych, założycielem wspólnot Odnowy w Duchu Świętym. W okresie 21 II 1983 – 15 XII 1988 był rozpracowywany przez Wydział IV KW MO/WUSW w Pile w ramach Sprawy Operacyjnego Sprawdzania/Sprawy Operacyjnego Rozpracowania – krypt. „Społecznik”. Za całokształt działalności duszpastersko-społecznej został w 2007 r. uhonorowany przez Radę Miasta tytułem: Honorowy Obywatel Miasta Piła. Por. J. Wąsowicz, *Styrna Stanisław ks.*, w: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976-1989*, t. 2, red. G. Waligóra i in., Warszawa 2012, s. 437-438.

Okres wakacji i pierwszych tygodni września stał się dla salezjanów z Inspektorii św. Wojciecha w Pile czasem intensywnych przygotowań do uroczystości koronacji Matki Boskiej Skrzatuskiej⁴⁶. Wiele obowiązków w związku z tym wydarzeniem przełożeni sędowali bezpośrednio na księży z parafii pw. Świętej Rodziny. Warto w tym miejscu przywołać obszerną notatkę z kroniki parafialnej, która dokumentuje ten uroczysty dzień z perspektywy wydarzeń, które rozegrały się wokół uroczystości koronacyjnych:

„Rano w pochmurnej pogodzie spod kościoła św. Rodziny w Pile wyruszyła piesza pielgrzymka do Skrzatusza. Ksiądz proboszcz [Władysław Kołyszko] udzielił pielgrzymom Błogosławieństwa Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych i pożegnał. Sam pozostał w domu, by przywitać przyjeżdżających Księża Biskupów. Z pielgrzymką wyruszyli księża Jan Darmograj i ks. Mirosław Król. Około godz. 9.45 przyjechał do naszej parafii i domu w Pile Jego Eminencja kard. Józef Glemp. Zatrzymał się na jedną godzinę. Towarzyszyli mu Księża Biskupi: Tadeusz Werno, Roman Marcinkowski, Bolesław Pylak, Edward Kisiel, Edward Ożarowski, Jerzy Stroba, Stanisław Napierała, Czesław Lewandowski, Jerzy Ablewicz, Józef Michalik, Paweł Socha. W naszej jadalni Ksiądz Prymas i Księża Biskupi wypili herbatę, a następnie o godz. 10.20 wszyscy razem udali się już do Skrzatusza na Koronację Matki Bożej. Ksiądz Prymas przed wyjazdem zatrzymał się na kilka minut przed kościołem, gdzie była grupa ludzi czekających na niego. Rozdawał dzieciom obrazki. W Skrzatuszu dopisała piękna słoneczna pogoda. Uroczystość trwała od godz. 11.00 do 14.00. Ludzi oblicza się na około 100 tysięcy. Zajęli oni połowę tego wielkiego placu, który został dla nich przygotowany. Sporo było naszych współbraci i ludzi z tych parafii, gdzie oni pracują. Uczestniczył w tych uroczystościach ks. Gianni Sangalli⁴⁷, który ofiarował Matce Bożej ornat z podobizną ks. Bosko i Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, identyczny w jakim odprawiał Msze św. W Turynie Jan Paweł II 3 i 4 czerwca br.⁴⁸ Biskupów było na koronacji około 30. Trzech z Francji. Obecnie po koronacji w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej peregrynację rozpocznie kopia cudownej figury. Będzie ona trwać przez cały rok. We wrześniu przyszłego roku odpustem Matki Bożej Bolesnej zakończy się nawiedzenie w diecezji⁴⁹.

W roku 1989 odbyły się tylko dwie piesze pielgrzymki do Skrzatusza. Duszpasterze zrezygnowali z organizowania pielgrzymki w czerwcu, ponieważ w niedzielę 28 maja wyruszyła autokarowa parafialna pielgrzymka mężczyzn do Rokitna

⁴⁶ Szczegółowo przygotowania zarówno ze strony zgromadzenia salezjańskiego, jak i diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej zostały omówione w opracowaniu: T. Ceynowa, *Koronacja Figury Matki Boskiej Skrzatuskiej...*, s. 91-106.

⁴⁷ ks. Gianni Sangalli SDB (1922-2004) – salezjanin, przez wiele lat swojego życia związany z kolebką zgromadzenia – Turynem, gdzie był m.in. dyrektorem wydawnictwa salezjańskiego Elledici, rektorem Bazyliki Maryi Wspomożycielki, założycielem i wieloletnim dyrektorem magazynu „Maria Ausiliatrice” (w latach 1979-1993) rozsyłanego z bazyliki do wszystkich inspektorii salezjańskich na świecie. Od 1985 r. ks. Sangalli był także wieloletnim dyrektorem diecezjalnej Komisji Komunikacji Społecznej Archidiecezji Turyńskiej.

⁴⁸ W tych dniach zgromadzenie salezjańskie obchodziło centralne uroczystości 100. rocznicy śmierci św. Jana Bosko.

⁴⁹ APSR, Kronika parafii św. Rodziny w Pile 21 I 1985 – 16 I 1989 r., zapis z dn. 18 IX 1988 r.

w związku z jubileuszem 25-lecia kapłaństwa ordynariusza diecezji gorzowskiej bpa Józefa Michalika, ponadto 18 czerwca miała miejsce koronacja cudownego obrazu Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej w Rokitnie, dokąd udały się cztery autokary parafian, siostry salezjanki oraz salezjanie z ks. inspektorem Stanisławem Skopiakiem na czele⁵⁰. Czerwiec tegoż roku zdominowany był ponadto kampanią wyborczą Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”, który brał udział w kontraktowych wyborach do sejmiku oraz senatu i był wspierany przez ludzi Kościoła⁵¹.

W niedzielę 30 kwietnia pilskiej pieszej pielgrzymce do Skrzatusza przewodniczyli salezjanie – ks. Mirosław Król SDB oraz ks. Roman Rzepecki SDB⁵². Natomiast 17 września z okazji odpustu diecezjalnego tradycyjnie pieszo do sanktuarium Matki Bożej Bolesnej udało się ok. 1000 młodzieży oazowej z całej salezjańskiej Inspektorii św. Wojciecha oraz wierni pilskich parafii. Uroczystość uświetnił chór parafii pw. Świętej Rodziny⁵³.

Zakończenie

W omawianym okresie nastąpił znaczny rozwój ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej w Skrzatuszu, zwłaszcza jeśli chodzi o pątników, którzy do tego świętego miejsca udawali się pieszo. Ich stan liczebny z roku na rok się powiększał, a pielgrzymki cieszyły się dużą popularnością zwłaszcza wśród młodzieży. W latach 80. XX w., w których obserwować mogliśmy wzrost tej formy religijności w skali całego kraju, piesze pielgrzymki miały nie tylko wymiar formacyjny, ale należało na nie patrzeć również jako na pewnego rodzaju reakcję społeczeństwa na bieżące wydarzenia w kraju. Były jedną z wielu możliwości wyrażenia sprzeciwu wobec komunistycznych władz prowadzących cały czas, aż do 1989 r., walkę z Kościołem.

Wymiernym owocem ówczesnego pielgrzymowania są świadectwa publikowane na łamach periodyku *Oto Matka Twoja...*, który ukazywał się staraniem kustoszy sanktuarium w latach 1989-1994. Szczególnie w pierwszych numerach tego kwartalnika wiele z nich nawiązywało do przeżyć związanych z pieszym pielgrzymowaniem do Skrzatusza. Pątnicy byli przekonani, że jest to miejsce, gdzie w sposób szczególny można otrzymać wiele łask od Pana Boga za pośrednictwem Matki Boskiej Bolesnej, odzyskać wiarę, łaskę nawrócenia, pojednania z Bogiem po latach życia w grzechu, wyprosić dar powołania⁵⁴. Po części owocem młodzieżowych pielgrzymek z lat 80. z Piły do sanktuarium Matki Bożej Bolesnej oraz grupy pilskiej na diecezjalnej pieszej piel-

⁵⁰ Tamże, Kronika parafii św. Rodziny w Pile 17 I 1989 – 1 V 1991 r., zapis z dn. 28 maja 1989 r.; tamże, zapis z dn. 18 VI 1989 r.

⁵¹ W Pile trzon Regionalnego Komitetu Obywatelskiego Krajny, Ziemi Nadnoteckiej i Pałuk stanowili działacze miejscowego Klubu Inteligencji Katolickiej, a dwóch jego członków uzyskało mandaty: senatorski – Zdzisław Nowicki oraz poselski – Lech Kozaczko. Por. J. Wąsowicz, *NSZZ „Solidarność” Województwo Pilskie*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, t. 4: Polska Zachodnia, red. Ł. Kamiński, G. Wali-góra, Warszawa 2010, s. 303-304.

⁵² APSR, Kronika parafii św. Rodziny w Pile 17 I 1989 – 1 V 1991 r., zapis z dn. 30 IV 1989 r.

⁵³ Tamże, zapis z dn. 17 IX 1989 r.

⁵⁴ Zob. m.in. *Moja przyjaźń ze Skrzatuską Panią*, „Oto Matka Twoja...” (1989), nr 2, s. 13-16; *Moja droga do sanktuarium w Skrzatuszu*, „Oto Matka Twoja...” (1989), nr 3, s. 5-7; *Do Twej dążym kaplicy...*,

grzymce ze Skrzatusza na Jasną Górę jest Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna, która nieprzerwanie od 1992 r. gromadzi młodzież w drodze ze Szczańca na Jasną Górę. Jej inicjatorzy wcześniej pielgrzymowali właśnie w pielgrzymkach skrzatuskich i tam, jak sami dzisiaj przyznają, pokochali tę formę rekolekcji w drodze⁵⁵.

W kolejnych dekadach piesze pielgrzymki z Piły do Skrzatusza traciły na liczebności. Trudno dziś wyrokować, czy kiedykolwiek uda się jeszcze reaktywować je na taką skalę, jak miało to miejsce ponad ćwierć wieku temu. Miejmy nadzieję, że tak, ponieważ taka forma przeżywania spotkania z Bogiem w drodze wydaje się wciąż atrakcyjną, o czym świadczy fakt, że nadal na wrześniowy odpust do Skrzatusza wyruszają z piłskich parafii piesze pielgrzymki.

„Oto Matka Twoja...” (1989), nr 3, s. 8-9; *Moja przyjaźń z Maryją*, „Oto Matka Twoja...” (1990), nr 5, s. 17-18.

⁵⁵ Relacja ks. Dariusza Presnala SDB, Piła 10 września 2013 r.; Relacja ks. Leszka Zioły SDB, Szczecin 18 października 2013 r. (w zbiorach ks. Jarosława Wąsowicza SDB). Por. także: D. Presnal, J. Wąsowicz, J. Gliściński, *Pustynia Miast. Salezjański Ruch Ewangelizacyjny*, Piła-Aleksandrów Kujawski-Ląd 2000, s. 7-8.